

Traumataustat ja niiden vaikutukset eri ikäisillä lapsilla
kasvatusalalla

Minna Katajamäki ja Kati Sarvela
TRAKON Hanke 7.11.2023

Sisältö

- Taustateoriat
- Trauma on jokaisen asia
- Miten trauma vaikuttaa oppimiseen?
- Traumainformoidun työotteen perusteita
- SAMHSAn mallit
- ACE, kokemukset, PCE kokemukset ja PACE-kokemukset
- Trauman vaikutuksia eri ikäisiin lapsiin
- Kehityksellinen trauma, monimuotoinen trauma ja kiintymyssuhteet

En puhu traumaista siksi, että ihmiset
uhriutuisivat, vaan sen vuoksi, että he
voimaantuisivat.

Gabor Maté Dr. Rangan Chatterjeen haastattelussa https://youtu.be/1_6TGXnorRk

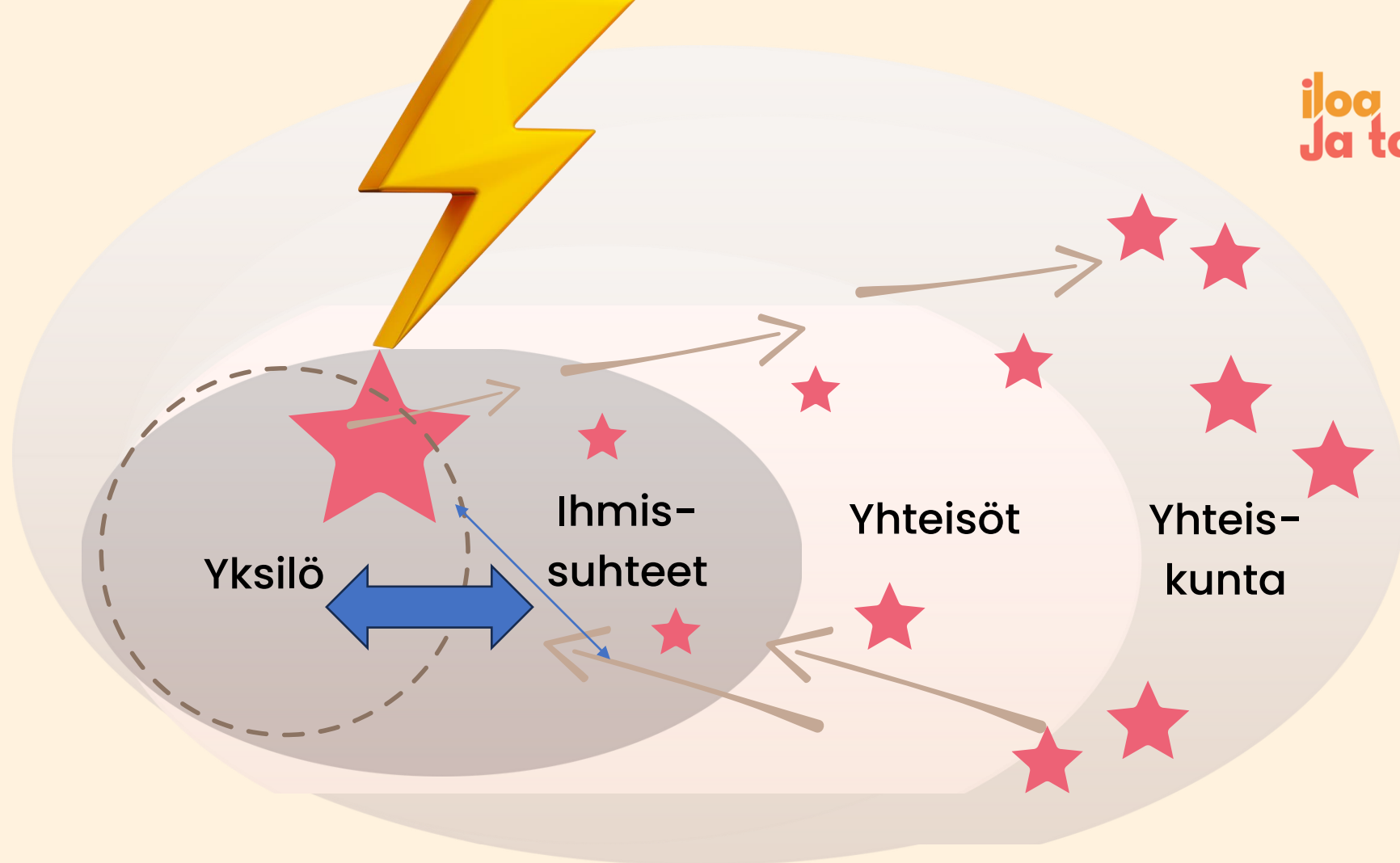
TAUSTATEORIAT

Systemisyys (vrt. systeeminen lastensuojelu)

- Lapsuusiän trauma, mukaan lukien altistuminen päihteille, on vakava kansanterveysongelma.
- Haitallisella eli toksisella stressillä on potentiaalisesti pitkäaikaiset negatiiviset vaikutukset aikuisuuden fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen.
- Yhteisöjen tulee rakentaa infrastruktuuri, jolla on kyky estää traumatusoitumista: Sillä tulee olla kyky reagoida toksisen stressin seurausvaikutuksiin asianmukaisesti sekä sen tulee edistää resilienssiä.
- Toipumiskulttuuri edellyttää, että kykenemme näkemään trauman ja resiliensin systeemisenä, monikerroksellisena ilmiönä.
- TOIPUMISESSA HUOMIO IHMISSUHTEIDEN LAADUSSA JA KORJAAVISSA KOKEMUKSISSA!

TRAUMA
=
Systeminen
ilmiö

Traumaattisia kokemuksia voidaan kokea myös kollektiivisesti. Tällöin ne vaikuttavat laajempaan yksilöiden joukkoon. Sosioekologinen malli, joka on mukautettu Urie Bronfenbrennerin ihmiskehityksen ekologisesta viitekehyksestä, korostaa eri henkilökohtaisten ja ympäristötekijöiden hierarkkisia, vuorovaikutteisia vaikutuksia ihmisen käyttäytymiseen ja auttaa käsittämään, kuinka trauma voidaan kokea kollektiivisesti. (Lauren Weisner, 2020.)

TAUSTATEORIAM

Interpersonaalinen neurobiologia (IPNB)

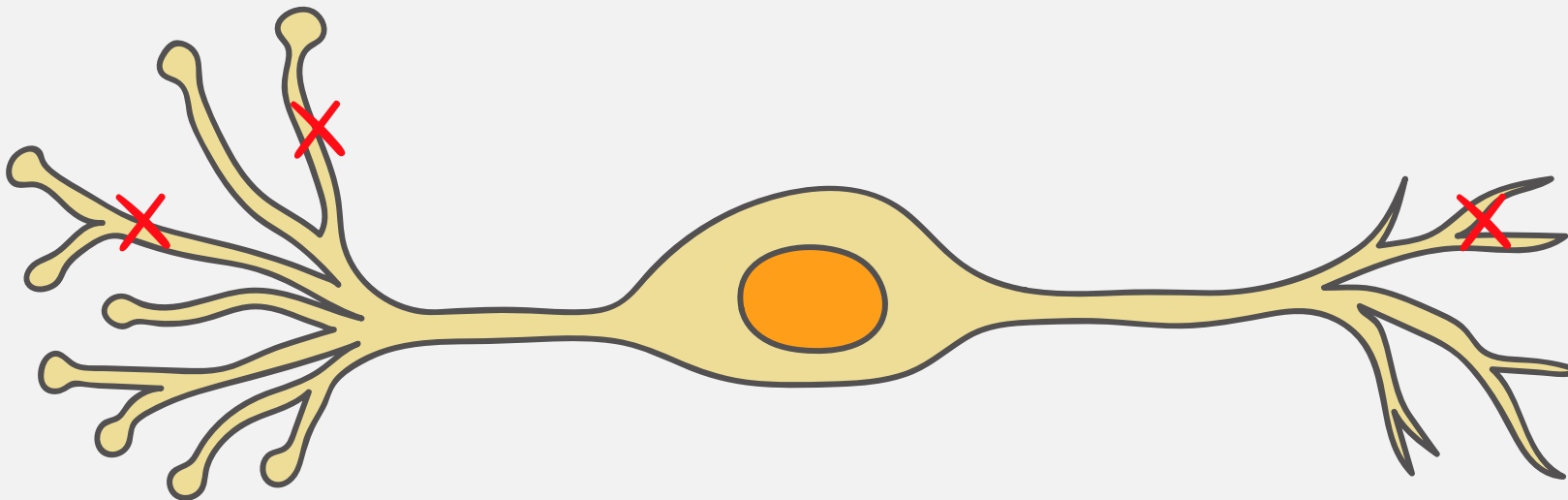
- IPNB on ensisijaisesti teoria ja käytännöllinen toimintamalli, joka kuvaa ihmisen kehitystä ja toimintaa kehon, mielen ja ihmissuhteiden välisen suhteen tuotteenä.
- Toinen termi sille on relationaalinen neurotiede.
- IPNB kuvaa, kuinka aivot ja mieli muotoutuvat tai kehittyvät ja kuinka ne toimivat geenien ja ihmissuhteiden vuorovaikutuksessa.
- IPNB on vahvasti juurtunut kiinnityssuhdeteoriaan.

Lähde: <https://www.icc.institute/iccm/what-is-interpersonal-neurobiology-ipnb/>

Lähisuhteet muovaavat vauvan hermosoluja ja niiden verkostoja

- Ympäristötekijöillä on ratkaiseva rooli synaptisten yhteyksien muodostumisessa syntymän jälkeen.
- **Kiintymyssuhteet** ovat vauvalle ja pienelle lapselle tärkeimmät ympäristötekijät, jotka muokkaavat aivojen kehitystä sen maksimaalisen kasvun aikana.
- Lähisuhteet ovat arkkitehtejä sille, miten kokemus vaikuttaa geneettisesti esiohjelmoitun, mutta kokemuksesta riippuvan, aivojen kehittymiseen.
- Geneettiset aikuisuuden mahdollisuudet todentuvat sosiaalisten kokemusten puitteissa, jotka vaikuttavat suoraan siihen, miten hermosolut liittyvät toisiinsa.

Daniel J. Siegel, (2012) The Developing Mind, How Relationships and the Brain Interact to Shape with who We Are, NY: Guilford.com

TAUSTATEORIOITA

Kiintymyssuhteet ja niiden monimuotoisuus

- Vanhempi ei ole vain kiintymyssuhdehahmo, vaan voi olla myös kasvattaja ja joskus leikkikaveri.
- Opettaja on enimmäkseen kasvattaja, mutta hän voi olla myös kiintymyssuhdehahmo.
- Sisarus- ja vertaissuhteissa on kiintymyssuhteen piirteitä, jotka voivat olla enemmän tai vähemmän korostuneita riippuen kehitysvaiheesta ja ympäristöjä..
- Rajoittava tekijä ei ole kiintymyssuhteiden lukumäärä, vaan lapsen sellaisten kokemusten oppimismahdollisuus, joissa kokemuksista tulee emotionaalisesti positiivisia; tärkeitä ja merkittäviä
- Tärkeää on saada kokemuksia jotka ruokkivat turvaa ja vakautta.

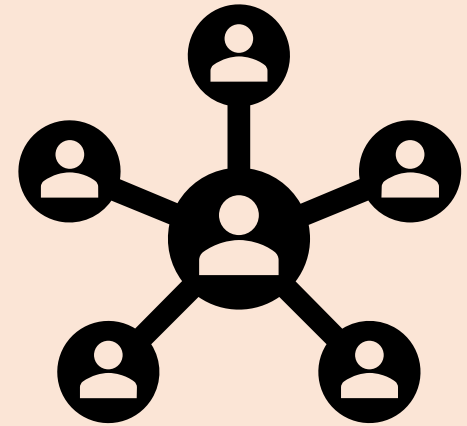
Mitä se on ja mitä se ei ole "TRAUMA ON JOKAISEN ASIA"

Kysymys ei ole siitä, että

- Meistä kaikista tulee "terapeutteja" tai trauma-asiantuntijoita
- Olisi "me" ja "he" [me!]
- Se olisi helppoa! Ei ole rasti ruutuun oikotietä
-

Se on

- Rakentamista sen muutosprosessin kannattelemana, joka on jo käynnissä
- Koskee koko skotlantilaista työvoimaa: "Trauma on jokaisen asia"
- Matka ei määränpää
- Aloita siitä, missä olet, teet mitä voit, sillä mitä sinulla jo on

Skotlannin NHS:n kansallinen ohjelma:

<https://transformingpsychologicaltrauma.scot/media/h4wdfopv/nhttp-webinar-intro-slides-pdf.pdf>

KYSYMYKSIÄ ON MYÖS OPPILAAN OPPIMISEN TUKEMISESTA

- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus, 2014) mukaan opetuksen järjestäjän tehtävä on huolehtia siitä, että jokaisen oppilaan oikeus tarvitsemaansa tukeen ja oppilashuoltoon toteutuu.
- Opetuksen järjestäjän velvollisuus on tunnistaa ja poistaa kasvun ja oppimisen esteitä sekä ennaltaehkäistä ongelmia.
- Toimiva kouluterveydenhuolto mahdollistaa varhaisen puuttumisen erilaisiin lasten ja nuorten mielenterveyden haasteisiin, joihin trauman aiheuttamat stressireaktiot kuuluvat.

Hanna Janhunen (2022) Trauman kokenut oppilas valmistavassa opetuksessa – Valmistavaa luokkaa opettavien opettajien käsityksiä ja kokemuksia; Pro gradu tutkielma; Jyväskylän yliopisto

KUINKA TRAUMA VAIKUTTAA OPPIMISEEN?

- Vaikuttaa haitallisesti keskittymiseen, muistiin ja kognitioon
- Heikentää lapsen kykyä keskittyä, organisoida ja käsitellä informaatiota
- Häiritsee ongelmanratkaisutaitoja ja suunnitelmallisuutta
- Seurauksena on tyypillisesti ylivoimaisia turhautumisen ja ahdistuksen tunteita.

NCTSN: Child Trauma Toolkit for Educators,

https://www.nctsn.org/sites/default/files/resources/child_trauma_toolkit_educators.pdf

Trauma vaikuttaa koulumenestykseen

- Heikompi keskimääräinen koulumenestys
- Korkeampi poissaolojen määrä
- Korkeampi opintojen keskeyttämisprosentti ja enemmän erottamisia
- Heikentyneet lukutaidot

NCTSN: Child Trauma Toolkit for Educators,
https://www.nctsn.org/sites/default/files/resources/child_trauma_toolkit_educators.pdf

Vahvistetaan
tietoisuutta
traumojen yleisestä
esiintyvyydestä

Lisätään ymmärrystä
traumojen
seuraamuksista

D. Yatchmenoff et al, 2017, Implementing Trauma-Informed Care: Recommendations on the Process, [Vol. 18 No. 1 \(2017\): Special Issue: Trauma-Informed Practice](#)

Omistaudutaan
traumainformoituihin
käytäntöihin,
toimenpiteisiin ja
strategioihin

Paradigmasiirtymä

Mikä sinussa on vikana?

Mitä sinulle/minulle on tapahtunut?

(Mitä olen/olet kokenut?)

Mitä suvussasi on tapahtunut?

Mitä kansallesi on tapahtunut?

(Sandra Bloom & Brian Farrangher, 2013)

Photo: Trym Ivar Bergsmo/Finmark Tourist Board

Traumainformoidut varotoimet

- Kohdellaan jokaista ihmistä (lasta, opiskelijaa, työtoveria) mahdollisena trauman kantajana.
- Pyritään olemaan aktivoimatta hänen vanhoja traumoja ja olemaan aiheuttamatta uusia.
- Turvallisuuden tunteelle rakentuvan toimintaympäristön rakentaminen.

Traumainformoitu lähestymistapa rakentaa hyvinvoinnin ekosysteemiä

Traumainformoitu järjestelmä on "ekosysteemi", joka tukee ja edistää kaikkien kansalaisten terveyttä ja hyvinvointia.

Traumainformoitu lähestymistapa pyrkii yhteisen mission ja perusperiaatteiden omaksumiseen, mikä luo pohjaa yhteistoiminnallisuudelle ja ohjaa kokonaisjärjestelmän muutosta.

SAMHSA on kehittänyt ja levittänyt periaatteita, jotka ovat vaikuttaneet hyvinvointijärjestelmien muutokseen kansallisesti ja kansainvälisesti.

TRAUMAINFORMOIDUN TYÖOTTEEN NELJÄ T:TÄ (SAMHSA)

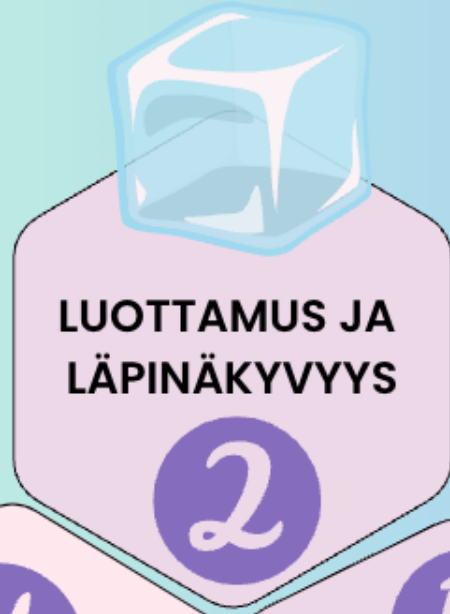

SAMHSA:N 6 PERIAATETTA TRAUMAINFORMOIDUSSA LÄHESTYMISTAVASSA

TURVA

1

**LUOTTAMUS JA
LÄPINÄKYVYYS**

2

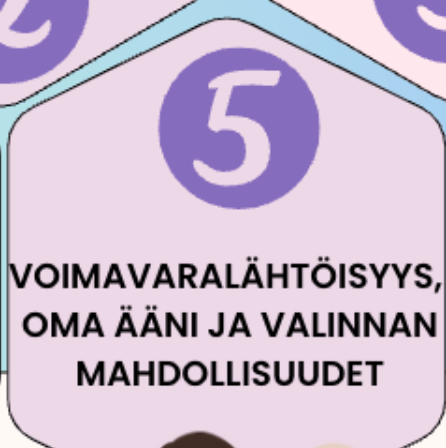
VERTAISTUKI

3

4

**KUMPPANUUS JA
YHTEISTOIMINTA**

5

**VOIMAVARALÄHTÖISYYS,
OMA ÄÄNI JA VALINNAN
MAHDOLLISUUDET**

6

**KULTTUURI-, SUKUPUOLI
JA HISTORIA-
SENSITIIVISYYS**

**iloo
Ja toivoa**

Kati Sarvela

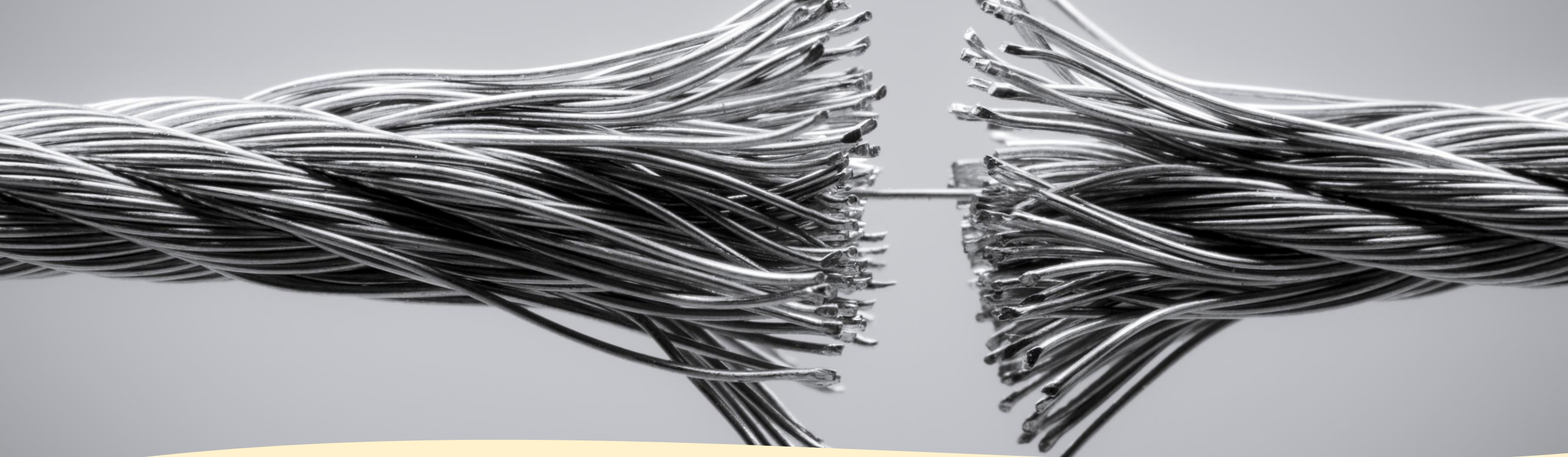
TRAUMOJEN KOLME K:TA

Kohtaamiset: ihmisen toistuvasti tai kertaluonteisesti kohtaamat ihmiset, tapahtumat ja muut olosuhteet, jotka voivat vaarantaa hänen hyvinvointinsa ja terveytensä.

Kokemukset: ihmisen omat kokemukset em. asioista määrittävät sen, ovatko ne (olleet) traumaattisia vai eivät.

Kertymä: vaikutukset, jotka ihmiseen kertyvät em. kokemusten myötä, voivat näkyä joko lyhyellä tai pidemmällä aikavälillä, ja niiden liittäminen itse traumaattiseen tapahtumaan voi olla vaikeaa.

PTSE vai PTSD C- PTSD?

- **PTSE** = Persistent traumatic stressed environment (Shawn Ginwright)
 - Pysyvä, traumatisoiva, elinympäristö esim. väkivaltainen koti, slummi
- **C-PTSD** = Monimuotoinen traumaperäinen stressihäiriö
- **PTSD** = Post traumatic stress disorder
 - Traumaperäinen stressihäiriö (=pitkittynyt toksinen stressireaktio, yli kuukauden)
- **Akuutti traumaperäinen stressireaktio** (oireita alle kuukauden)

HARJOITUS

Lapsuuden mielipaikka -mielikuvaharjoitus

ACE-tekijät ovat potentiaalisesti traumatisoivia tekijöitä!

Toksinen eli myrkyllinen stressi

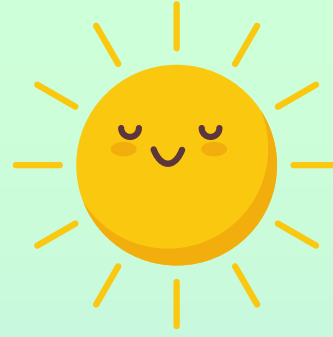

Ihmisiä ei määritellä vain
haasteiden, puutteiden ja
toiminnan vajeiden perusteella
vaan myös vahvuuksien,
kykyjen ja toimijuuden kautta.

Saija Westerlund-Cook

Bethell., Jones, J., Gombojav, N., Linkenbach, J & sege, R.
(2019) Positive Experiences and Adult Mental and
Relational Health in a Statewide Sample: Associations
Across Adverse Childhood Experiences.

12,6 % raportoi
mielenterveyden pulmia

25 % raportoi
mielenterveyden pulmia

48.2 % raportoi
mielenterveyden pulmia

0-2 PCE

3-5 PCE

6-7 PCE

Positiiviset lapsuuden kokemukset (PCE) suojelevat aikuisuuden mielenterveyttä (Bethell ym. 2019)

Yksilölliset resilienssitekijät:

Lähisuhteet, rutiinit, temperamenttitekijät

Yhteisölliset resilienssitekijät:

Toipumista tukevat rakenteet, kuten asuinolot, sosioekonominen liikkuvuus, tasa-arvoinen koulutus

Lapsuuden haitalliset kokemukset

Emotionaalinen tai seksuaalinen väkivalta

Emotionaalinen tai fyysinen laiminlyönti

Päihteiden käyttö

Perheväkivalta

Vanhempi vankilassa

Avioero

Vanhempien mielen-terveysongelmat

Kodittomuus

Kokonaisvaltaisen terveytemme uhat vaikuttavat parina

Yhteisölliset, haitalliset ympäristöt

Huonot asuinolot

Ekologinen tuho

Väkivaltainen asuinalue

Ylisukupolviset traumataakat

Pandemiat

Syrjintä

Sosiaalisen pääoman vähäisyys

Rikotut yhteisöt

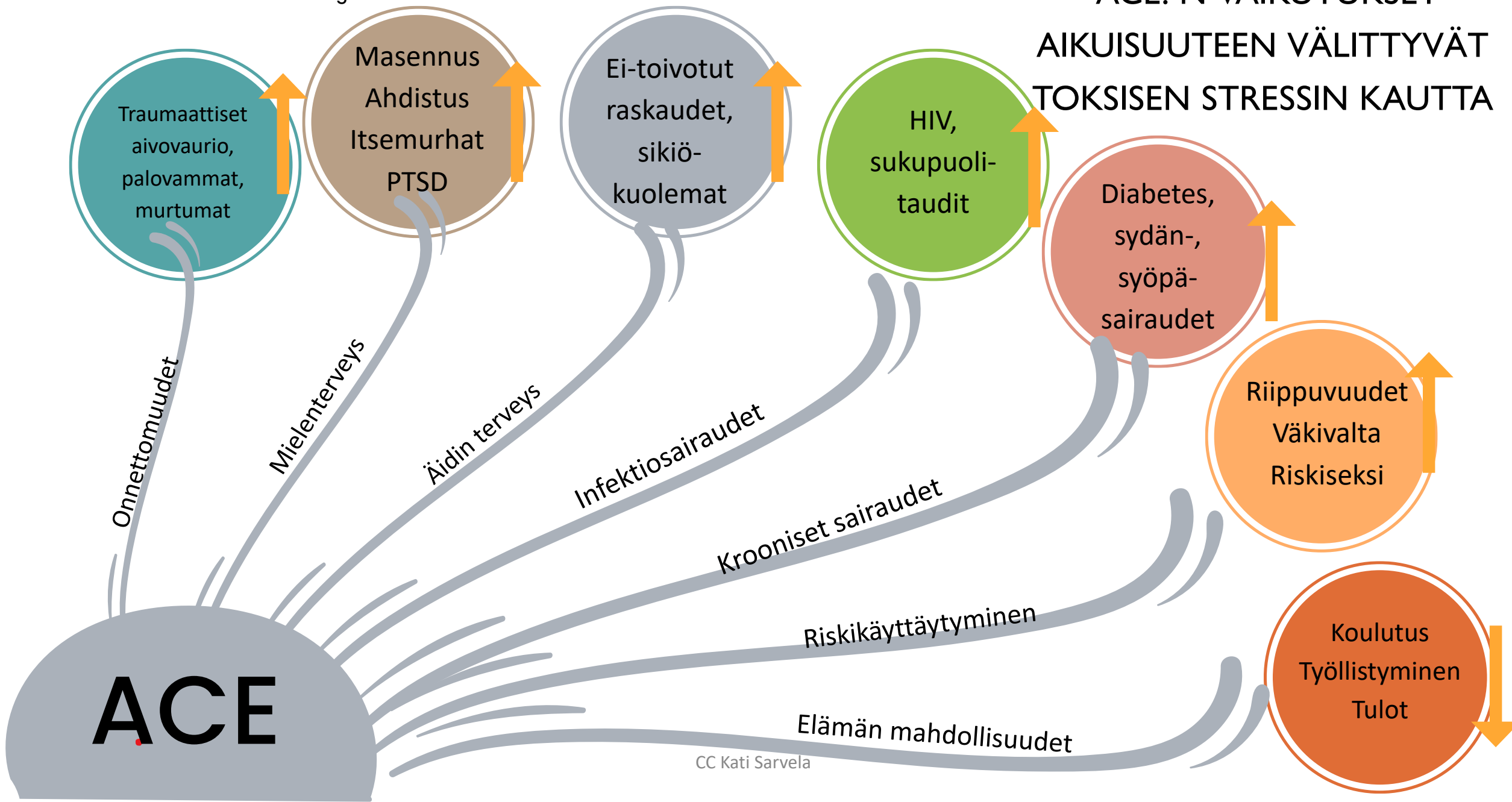
Mahdollisuuksien ja ekonomisen liikkuvuuden vähäisyys

Sodat

The pair of ACE:s: Adverse Childhood Experiences and Adverse Community Environments

Ellis W., Dieatz W., BCR Framework, Academic Peds (2017), K. Sarvela & M. Pekkala (2020)

ACE: N VAIKUTUKSET AIKUISUUTEEN VÄLITTYVÄT TOKSISEN STRESSIN KAUTTA

PACE-tietoisuus

- Tietoisuus ACE-tekijöistä ja niiden yleisyydestä sekä vaikutuksista
- Traumaoireiden tunnistaminen
- Kyky kohdata henkilöitä, jotka kärsivät toksisesta stressistä
- Tietoisuus PCE-kokemuksista
- Kyky tarjota suojelevia kokemuksia

<https://positiveexperience.org/>

Symbioottinen kehitysvaihe 2 - 6 kk - Tuskauniversumi

Jos arvottomuuden dynamiikan synty ajoittuu symbioottisen vaiheeseen, on arvottomuuden kokemus erilainen kuin silloin, kun se syntyy myöhemmin lapsuudessa syntyneestä arvottomuudesta.

Se ei ole tunne vaan eriytymätömän kehomielen kokonaisvaltainen kokemus = tuskauniversumi hänen olotila.

Vauva ei tunne ahdistuksen tunnetta vaan hänen koko olemuksensa räjähtää puhtaaseen tuskaan, ahdistukseen, kauhuun, paniikkiin tai turvattomuuteen.

Myöhemmin lapsuudessa syntyneet tuska- ja ahdistustilat ovat kokemuksellisesti erilaisia.

Juha Klaavu (2023)

LAPSEN KEHITYKSEN SUURIMMAT MUUTOKSET ENNEN KOLMEA IKÄVUOTTA

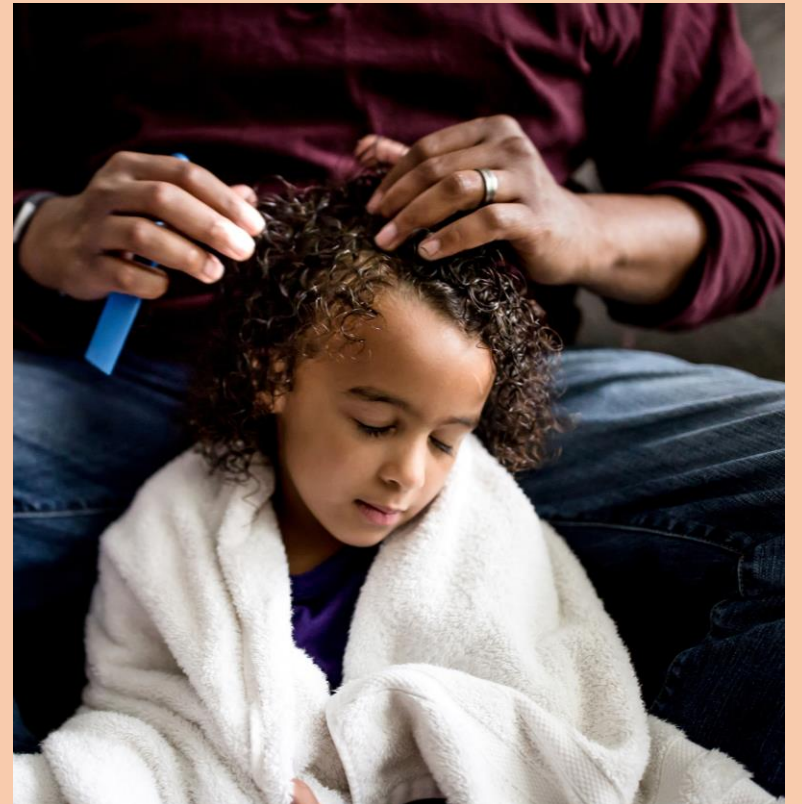
2-3 kk hymy ja jokeltelu
7-9 kk sinä ja minäero
12-13 kk iässä symbolien
ymmärtäminen alkaa
18-21 kk ei -sanon tietoinen
käyttö
24-36 kertova vuorovaikutus

- Psyykkisesti terveitä lapsia kasvaa ja kehittyy myös vaikeissa olosuhteissa (synnynnäiset vahvuudet).
- Lapsen psyykinen kehitys voi häiriintyä näennäisen suotuisissakin oloissa (biologiset riskitekijät, esimerkiksi keskosuus)

Jatkoa vaiheista....

- **3- 4 vuotiaat:** Neljännellä ikävuodella vilkas mielikuvitus, mm. aiheuttaa pelkoja. Tarvitsee aikuista pettymysten ja epäonnistumisten sietämisessä.
- **4- 5 vuotiaat:** Tarvitsee rohkaisua ja tukea aloitteellisuuteen, omaehtois-
een leikkiin sekä sosiaaliseen ja moraaliseen kehitykseen.
ä.
- **5- 6 vuotiaat:** Huolenpitoa ja hellyyttä, vaikka näyttää jo isolta. Vanhemman tuki, kaveripiiri, liikkumiseen liittyvä itsenäistyminen sekä moraalinen kehitys. Kaipaa vanhemmalta rohkaisua sekä kiitosta.

Risto Lappeteläisen ajatuksia

- Ensimmäinen vuosi, ydinminuuden synty
- (symbioottinen, peilaava vaihe äidiltä lapselle).
- Koko keho tärkeä - syli ja katse.
- "Lässyttäminen" lapselle viestii: ei hätää, vaistonvaraista toimintaa, luo rauhoittavia rakenteita
- Luo valmiutta eriytyvyyteen ja oma-aloitteeseen
- Winnicott: SELF: Omanarvontunne (ydinminuus ja sen arvokkuus, turva, rakastettavuus, toiminnallisuus); EGO: psyykkinen kontrollikyky, säätely ja kyky ajatella

ESIKOULUIKÄISET LAPSET

- Voivat kokea avuttomuuden tunnetta, epävarmuutta siitä, onko vaara jatkuvaa, yleistä pelkoa, joka ulottuu traumaattisen tapahtuman ulkopuolelle ja muualle heidän elämäänsä, ja vaikeuksia kuvata sanoin, mitä häiritsee heitä tai mitä he kokevat emotionaalisesti.
- Aiemmin hankittujen kehitystaitojen menettämisenä.
- Eivät ehkä pysty nukahtamaan yksin tai eivät halua erota vanhemmistaan kouluun mennessä..
- Eivät ehkä enää halua leikkiä ilman perheenjäsentä muiden lasten kanssa.
- Usein lapset menettävät osan puhe- ja “vessataidoistaan” (yökastelu) tai heidän uniaan häiritsevät painajaiset, öiset pelot tai nukkumaanmenon pelko.
- Lapset voivat osallistua traumaattiseen leikkiin – toistuvaan ja vähemmän mielikuvitukselliseen leikkiin, joka voi edustaa lasten jatkuvaa keskittymistä traumaattiseen tapahtumaan tai yritystä muuttaa traumaattisen tapahtuman negatiivista lopputulosta.

ALAKOULUIKÄISET LAPSET

- Traumaattinen kokemus voi herättää jatkuvaa huolta omasta, kavereiden tai perheen turvallisuudesta.
- Nämä lapset voivat olla huolissaan omista toimistaan tapahtuman aikana.
- Usein he kokevat syyllisyyttä tai häpeää siitä, mitä he tekivät tai eivät tehneet traumaattisen tapahtuman aikana.
- Kouluikäiset lapset saattavat kertoa jatkuvasti uudelleen traumaattisesta tapahtumasta tai he voivat kuvata olevansa pelon tai surun tunteiden vallassa.
- Traumaattinen kokemus voi vaarantaa myös kouluikäisten lasten normaalit kehitykselliset vaiheet.
- Voi olla unihäiriöitä, joita voivat olla nukahtamisvaikeudet, yksin nukkumisen pelko tai toistuvia painajaisia.
- Opettajat kommentoivat usein, että näillä lapsilla on enemmän keskittymis- ja oppimisvaikeuksia koulussa.
- Tämän ikäiset lapset voivat traumaattisen tapahtuman jälkeen valittaa päänsärystä ja vatsakivuista ilman selvää syytä, ja jotkut lapset käyttäytyvät epätavallisen holtittomasti tai aggressiivisesti.

YLÄKOULUIKÄISET JA LUKIOLAISET

- Traumalle altistuneet nuoret ovat tietoisia itse omista emotionaalisia reaktioistaan tapahtumiin.
- He saattavat olla huolissaan siitä, että heidät leimataan "epänormaaliksi" tai erilaiseksi kuin heidän ikäisensä
- Nuoret saattavat vetäytyä perheestä ja ystävistä.
- Nuoret kokevat usein häpeän ja syyllisyyden tunteita traumaattisesta tapahtumasta ja voivat elättää fantasioita kostosta ja kostosta.
- Nuorilla traumaattinen tapahtuma voi aiheuttaa radikaalin muutoksen maailmankuvassa. (Radikalisoitumisriksi!)
- Jotkut nuoret harjoittavat itsetuhoista tai tapaturmaherkkää käyttäytymistä.

Kehityksellinen trauma syntyy suhteessa omiin vanhempiin

- Sen syntymisen keskiössä on, miten lapsi nähdään ja kohdataan.
- Jos vanhemmat ovat vakaita ja kiinni itsessään eli aidossa minuudessaan, he kykenevät näkemään lapsen itsestään erillisenä olentona myös psyykkisesti.
- Tällöin heillä on myös kyky aitoon empatiaan, ja he ovat "tarpeeksi hyviä" (W.Winnicot) vanhempia, jolloin lapsi saa tarpeeksi vakaan, turvallisen ja emotionaalisesti kannattelevan kasvuympäristön.
- Tällöin lapsi nähdään ja häntä hoidetaan subjektina, jota varten vanhemmat ovat.

(Juha Klaavu,
2023)

Vanhemman ja lapsen temperamentin erilaisuus

- Lapsen vitaliteetti, temperamentti, nukkuminen ja muut ominaisuudet vaihtelevat, samoin lapsen herkkyys. Mitä herkempi lapsi on, sitä alttiimpi hän on kehitykselliselle traumalle.
- On aina vanhemman vastuulla ymmärtää erilaisuus ja osata sopeutua lapsen tilanteeseen lapsen tarpeet huomioiden.

(Juha Klaavu, 2023)

